रोदनाश्रुप्रपतनानृतानां नरकं ध्रुवम् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते गणपतिखण्डे २७ अध्यायः ॥
मृतसुहृद्भिः रोदननिषेधो यथा,—
"श्लेष्माश्रु वान्यवैर्मुक्तं प्रेतो भुङ्क्ते यतोऽवशः।
अतो न रोदितव्यं हि क्रियाः कार्य्या विधानतः॥"
इति शुद्धितत्त्वम् ॥
रोदनिका, स्त्री, (रोदनं अश्रु प्रात्यर्थेनास्त्यस्येति। रोदन+ठन्।) यवासः। इति राजनिर्घण्टः ॥ (विषयोऽस्य यवासशब्दे ज्ञातव्यः ॥)
रोदनी, स्त्री, (रुद्यतेऽनयेति। रुद्+करणे ल्युट्। ङीप्।) दुरालभा। इत्यमरः। २। ४। ६२ ॥
रोदसी, स्त्री, (रोदस्+गौरादित्वात् ङीष्।) स्वर्गः। भूमिः। इत्यमरः। ३। ३। २२८ ॥
रोदसी, द्व, स्वर्गः। भूमिः। यथा,—
"द्यावापृथिवी रोदस्यौ रोदसी रोदसीति च ॥"
इति भरतधृतकोषः ॥
रोदस्यौ, स्त्री, भूमिस्वर्गौ। यथा,—
"प्रस्तरश्चापि भूद्यावौ रोदस्यौ रोदसी च ते ॥"
इत्यमरः। ३। ३। २२८ ॥
"भूर्भूमिः द्यौराकाशं एते सहिते विग्रहीते च रोदसीरोदःशब्दयोर्वाच्ये इति भूद्यावौ परामृश्येते एतेन ईवन्तसान्तशब्दद्वयेन एकवचनान्तेनापि भूद्यावौ समुदिते उच्येते।
'रोदश्च रोदसी चापि दिवि भूमौ पृथक् पृथक्।
सह प्रयोगेऽप्यनयो रोदः स्यादपि रोदसी ॥'
इति विश्वः ॥
'रोदसी रोदसा सार्द्धं पृथ्वीस्वर्गौ दिवि स्थितौ ॥'
इत्यजयः ॥
रोदसीत्ययमप्यस्ति। यथा। द्यावापृथिवी रोदस्यौ रोदसी रोदसीति चेति।" इति तट्टीकायां भरतः ॥
रोधः, पुं, (रुध्यन्ति जलमिति। रुध्+घञ्।) नदीतीरम्। इत्यमरटीकायां भरतः ॥१।१०।७॥ (रुध्+घञ्। रोधनम्। यथा, मार्कण्डेये। १३। १।
"अहं वैश्यकुले जातो जन्मन्यस्मात्तु सप्तमे।
समतीते भवां रोधं निपाने कृतवान् पुरा ॥")
रोधः, [स्] स्त्री, (रुध्यन्ति वार्य्यादिकमिति। रुध+"सर्व्वधातुभ्योऽसुन्।" उणा० ४। १८८। इति असुन्।) नदीतीरम्। इत्यमरः। १। १०। ७ ॥ (यथा, रघुः। ५। ४२।
"स वर्म्मदारोधसि वीरकार्म्मे-
मेघस्वनानर्त्तितवल्लभाभिः।
निवेशयामास विलङ्घिताध्वा
क्लान्तं रजोधूसरकेतु सैन्यम् ॥")
रोधनः, त्रि, (रुणद्धीति। रुध+ल्युः।) रोधकर्त्ता। (रुध्+भावे ल्युट्।) रोधे, क्ली। इति व्याकरणम् ॥ (यथा, भागवते। ३। ३०। २७।
"पातनं गिरिशृङ्गेभ्यो रोधनं चाम्बुगर्त्तयोः ॥")
रोधवक्रा, स्त्री, (रोधेन वक्रा।) नदी। यथा।
निम्नगा रोधवक्रा च स्रवन्ती सिन्धुरापगेति नदीपर्य्याये भागुरिः। इति भरतः ॥
रोधोवक्रा, स्त्री, (रोध्रसा वक्रा।) नदी। इति त्रिकाण्डशेषः ॥
रोधोवती, स्त्री, (रोधोऽस्त्यस्या इति। रोधस्+मतुप्। ङीप्।) नदी। इति राजनिर्घण्टः ॥
रोध्रं, क्ली, (रुध्यतेऽनेन। रुध+बाहुलकात् रन्।) अपराधः। पापम्। इति मेदिनी। रे, ८१ ॥
रोध्रः, पुं, लोध्रः। इति मेदिनी राजनिर्घण्टश्च ॥ (यथा, सुश्रुते। १। १२।
"मधूच्छिष्टं समधुकं रोध्रं सर्व्वरसं तथा।
मञ्जिष्ठां चन्दनं मूर्व्वां पिष्ट्वा सर्पिर्विपाचयेत् ॥")
रोध्रपुष्पः, पुं, (रोध्रस्येव पुष्पमस्य।) मधूकवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः ॥ (मण्डलिसर्पजातिविशेषः। तद्यथा।"आदर्शमण्डलः श्वेतमण्डलो रक्तमण्डलश्चित्रमण्डलः पृषतो रोध्रपुष्पो मिलिन्दको गोनसः इत्यादिषु।" इति सुश्रुते कल्पस्थाने चतुर्थेऽध्याये ॥)
रोध्रपुष्पिणी, स्त्री, (रोध्र इव पुष्पातीति। पुष्प+णिनि। ङीप्।) धातकीवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः ॥
रोपः, पुं, (रुप्यतेऽनेनेति। रुप विमोहे+घञ्।) बाणः। इत्यमरः ॥ (रुह+णिच्+घञ्।) रोपणम्। इति मेदिनी। पे, २ ॥ (यथा, महाभारते। १३। ५८। २४।
"एता जात्यस्तृणानां तेषां रोपे गुणास्त्विमे ॥")
छिद्रे, क्ली। इति हेमचन्द्रः ॥
रोपणं, क्ली, विमोहनम्। रुपधातोर्भावेऽनट्प्रत्ययेन निष्पन्नम् ॥ जननम्। प्रादुर्भावः। ण्यन्तरुहधातोः पढादेशे अनट्प्रत्ययेन निष्पन्नम्। इति व्याकरणम् ॥ (यथा, सुश्रुते। १। १५।
"सन्धिसंश्लेषणक्लेदनरोपणपूरणक्लमस्वेदैर्ऋतुशेषा पञ्चधा प्रविभक्त उदकस्याशुगदं करोति ॥")
अञ्जनविशेषः। यथा,—
"रोपणं रसकं पिष्ट्वा सम्यक् संज्ञाय वारिणा।
गृह्णीयात्तज्जलं सर्व्वं त्यजेच्चूर्णमधोगतम् ॥
शुष्कञ्च तज्जलं सर्व्वं पर्पटीसन्निभं भवेत्।
विचूर्ण्य भावयेत् सम्यक् त्रिवेलं त्रिफलारसैः ॥
कर्पूरस्य रसन्तत्र दशमांशेन निक्षिपेत्।
अञ्जयेन्नयनं तेन सर्व्वदोषोपशान्तये ॥
समस्तनेत्ररोगघ्नं चूर्णमेतन्न संशयः ॥"
रोपणीवर्त्तिः, स्त्री, नेत्राञ्जनभेदः। यथा। अथ रोपणीवर्त्तिः।
"अशीतिस्त्रिलपुष्पाणि षष्टिः पिप्पलितण्डुलाः।
जातीपुष्पाणि पञ्चाशन्मरिचानि च षोड़श ॥
सूक्ष्मं पिष्ट्वाम्बुना वर्त्तिः कृता कुसुमिकाभिधा।
तिमिराञ्जुनशुक्राणां नाशिनी मांसदृष्टिनुत्।
एतस्या अञ्जने प्रोक्ता माषा सार्द्धहरेणुका ॥"
कुसुमिकावटी रोपणी। इति भावप्रकाशः ॥
रोप्यातिरोप्यः, पुं, धान्यविशेषः। अस्य गुणाः।
"रोप्यातिरोप्या लघवः शीघ्रपाका गुणोत्तराः।
अदाहिनो दोषहरा बल्या मूत्रविवर्द्धनाः ॥"
इति राजवल्लभः ॥
रोमं, क्ली, जलम्। इति शब्दचन्द्रिका ॥ (लोम। यथा, महाभारते। ३। ११२। ३।
"द्वौ चास्य पिण्डावधरेण कण्ठा-
दजातरोमौ सुमनोहरौ च ॥"
जनपदविशेषः। इति केचित् ॥)
रोम, [न्] क्ली, (रौतीति। रु+"नामन्सीमन्व्योमन्रोमन्निति।" उणा० ४। १५०। इति मनिन्प्रत्ययेन साधुः।) शरीरजाताङ्कुरः। रोंआ इति भाषा। तत्पर्य्यायः। लोम २ अङ्गजम् ३ त्वग्जम् ४ चर्म्मजम् ५ तनूरुहम् ६। इति राजनिर्घण्टः ॥ स्थानविशेषे तस्य शुभाशुभसूचकत्वं यथा,—
"अल्परोमयुता श्रेष्ठा जङ्घा हस्तिकरोपमा।
रोमैकैकं कूपके स्यान्नृपाणान्तु महात्मनाम् ॥
द्वे द्वे रोमे पण्डितानां श्रोत्रियाणान्तथैव च।
रोमत्रयं दरिद्राणां रोगी निर्म्मांसजानुकः ॥"
इति गारुड़े ६३ अध्यायः ॥
रहस्यरोम्नोऽस्पृश्यत्वं यथा,—
"न सर्पशस्त्रैः क्रीड़ेत स्वानि स्वानि न संस्पृशेत्।
रोमाणि च रहस्यानि नाशिष्टेन सदा व्रजेत् ॥"
इति कौर्म्मे उपविभागे १५ अध्यायः ॥
(जनपदविशेषः। तद्देशवासिनि। पुं भूम्नि। यथा, महाभारते। ६। ९। ५५।
"वानायवो दशाः पार्श्वा रोमाणः कृष्णबिन्दवः ॥")
रोमकं, क्ली, (रोमे कायतीति। कै+कः।) पांशुलवणम्। (यथा, सुश्रुते। १। ४२।
"सैन्धवसौवर्चलविड्पाक्यरोमकसामुद्रकपक्विमयवक्षारोषप्रसूतसुवर्चिकाप्रभृतीनि समासेन लवणो वर्गः ॥") अयस्कान्तभेदः। इति राजनिर्घण्टः ॥ (रोमैव। जनपदविशेषः। तद्देशवासिनि, पुं भूम्नि। यथा, महाभारते। २। ५०। १५।
"औष्णीकानन्तवासांश्च रोमकान् पुरुषादकान् ॥")

अथ रोपणचूर्णम्।
"रसकं पिष्ट्वा सम्यगाज्ञाय वारिणा।
गृह्णीयात् तज्जलं सर्व्वं त्यजेच्चूर्णमधोगतम् ॥
शुष्कं तच्च जलं सर्व्वं पर्पटीसन्निभं भवेत्।
विचूर्ण्य भावयेत् सम्यक् त्रिवेलं त्रिफलारसैः ॥
कर्पूरस्य रसञ्चात्र दशमांशेन निक्षिपेत्।
अञ्जयेन्नयनं तेन सर्व्वदोषोपशान्तये ॥
समस्तनेत्ररोगघ्नं चूर्णमेतन्न संशयः ॥"